



## Kartels en rokerige achterkamertjes

**Auteur(s):**

Damme, E.E.C. van

*De auteur is verbonden aan CentER, KUB.*

**Verschenen in:**

ESB, 82e jaargang, nr. 4113, pagina 544, 2 juli 1997

**Rubriek:**

Uit de vakliteratuur

**Trefwoord(en):**

## Kartels en rokerige achterkamertjes

**Auteur(s)**

Damme, E.E.C. van

*De auteur is verbonden aan CentER, KUB.*

**Uitgave**

ESB

**Verschenen in**

970702

82

4113

544

**Rubriek**

Uit de vakliteratuur

**Trefwoord**

Marktwerking en regulering; Uit de vakliteratuur

**Op 1 januari 1998 wordt de nieuwe mededingingswet van kracht. Kartels zullen verboden zijn, evenals het misbruik maken van een dominante machtspositie. Fusies zullen aan controle onderhevig zijn. Wat zullen de gevolgen zijn voor de prijzen, de bedrijfswinsten en de aandelenkoersen?**

Er zijn twee concurrerende theorieën om regelgeving te verklaren: de 'public interest'-theorie en de belangengroepentheorie. De eerste ziet de overheid als een benevolente dictator die de belangen van de consumenten behartigt. Deze theorie voorspelt bij het invoeren van anti-kartelwetgeving een groter consumentensurplus: dalende prijzen, hogere kwaliteit, meer innovatie. De belangengroepentheorie ziet overheidsdienaren als gijzelaars van belangengroepen; omdat producenten hechter georganiseerd zijn dan consumenten, voorspelt deze theorie dat regulering en wetgeving vooral in het belang van het bedrijfsleven zal zijn. Deze theorie voorspelt dat anti-kartelregels leiden tot hogere prijzen, hogere winsten en hogere aandelenkoersen.

De belangengroepentheorie lijkt in Nederland niet erg voor de hand te liggen. Verzetten het bedrijfsleven zich immers niet tegen de nieuwe wet? Bij nadere beschouwing valt dat eigenlijk wel mee: het waren alleen de detailhandel (terecht), de banken en de kranten die hardop protesteerden. Zou het overige bedrijfsleven van de wet profiteren?

Alvorens in te gaan op de vraag waarom het bedrijfsleven zou kunnen profiteren<sup>1</sup> van anti-kartel wetgeving, eerst een blik op de ervaring in de VS, waar kartels sinds 1890 verboden zijn. De Sherman Act verbiedt elke vorm van samenspanning, zelfs het discussieren

over prijzen mag niet. Desondanks laten uitgebreide onderzoeken geen negatieve gevolgen zien voor het bedrijfsleven; koersen en prijzen daalden niet na aanneming van de wet. De data kunnen de belangengroepentheorie niet weerleggen. Er is geen bewijs dat de wet in het belang van de consumenten is.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de Sherman Act helemaal geen effecten heeft, dat deze kartelvorming niet tegengaat. Sceptis is inderdaad op z'n plaats: de wet werd aangenomen terwijl veel zakenmensen in het congres zaten en zij vijlde de scherpe kantjes eraf. Net zoals een verbod op het nachtelijke fietsen zonder licht niet automatisch impliceert dat elke fietser in het donker verlicht is, is ook een verbod op kartelvorming alleen effectief als het met harde sancties wordt afgedwongen. Hier ligt inderdaad een probleem. De maximale straffen die de wet specificiert zijn laag en de daadwerkelijke opgelegde straffen zijn nog lager. Gemiddeld is de opgelegde straf, in die gevallen waar het uiteindelijk tot een veroordeling komt, 0,21 procent van de jaaromzet van het kartel. Zelfs als daar de andere kosten van rechtszaken bij worden opgeteld blijft de totale boete lager dan 1% van de jaaromzet. Gegeven dat de kans dat het kartel ontdekt en veroordeeld wordt klein is, volgt dat de afschrikkende werking niet al te groot is.

Het nieuwe inzicht dat Barbera McCutcheon toevoegt is dat lage boetes zelfs kartelvorming in de hand kunnen werken<sup>2</sup>. Een wet die als doel heeft kartelvorming tegen te gaan kan in de praktijk als effect hebben dat meer kartels gevormd worden en dat gevormde kartels stabiel zijn. Het argument is gebaseerd op het 'folk theorem' uit de speltheorie en gaat als volgt<sup>3</sup>. In een typische kartelafspraken kiest ieder de monopolieprijs zolang niemand afwijkt, terwijl prijsontbinding wordt afgestraft door een prijsoorlog. Als de prijsoorlog lang genoeg duurt heeft hij een sterke afschrikkende werking en zal niemand afwijken: het kartel is dan stabiel. Een probleem is echter de geloofwaardigheid van de prijsoorlog. Nadat prijsontbinding heeft plaatsgevonden hebben de karteldeelnemers er baat bij het dreigement niet uit te voeren. Bij heronderhandeling zal de prijsoorlog uitblijven. Echter, zonder prijsoorlog is er geen afschrikking en dus is het kartel niet stabiel. Rokerige achterkamertjes maken kartels onstabiel. Het kartel valt uit elkaar tenzij het een manier vindt om heronderhandeling te voorkomen.

Het punt is nu dat de sancties uit de wet juist deze heronderhandelingen voorkomen. Immers elke heronderhandeling leidt tot een grotere kans dat het kartel ontdekt wordt en brengt dus verwachte kosten met zich mee. De opbrengst van heronderhandelen is het vermijden van de prijsoorlog. Deze opbrengst is substantieel, maar veel kleiner dan de opbrengst van de eerste onderhandeling, deze laatste is immers het verschil tussen de winst bij monopolie en die bij competitie. Kostbare, maar niet te kostbare, sancties leiden tot contracten die niet heronderhandeld worden zodat kartels gestabiliseerd worden. Antikartelwetgeving werkt zo kartelvorming in de hand.

De nieuwe Nederlandse Mededingingswet specificiert een maximale boete van 10% van de jaaromzet bij kartelvorming. In de praktijk zal, net als in de VS, de effectieve boete niet hoger zijn dan 1% en ook hier is de detectiekans niet gelijk aan 1. Sancties bestaan, maar zijn niet te drastisch. Volgens McCutcheon zou dus ook in Nederland de nieuwe wet niet tot minder, maar juist tot meer kartels kunnen leiden

---

1 Zie R. Selten, Are cartel laws bad for business?, in Hauptmann e.a. (red), *Operations Research and Economic Theory*, Springer, 1984.

2 B. McCutcheon, Do meetings in smoke-filled rooms facilitate collusion?, *Journal of Political Economy*, 1997, 165, blz. 330-350.

3 Zie A. de Zeeuw, [Volkswijsheid in de speltheorie](#), *ESB*, 11 december 1996, blz. 1018-1019.